

ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИНИНГ ЎРНИ ВА АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ

Тураев Хумойиддин Абдугаффорович

*Термиз давлат университети Тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси
кафедраси мудири*

Аннотация: Ушбу мақолада таълим методлари асосида чизмачилик дарсларини самарали ташкил этиши методикаси ҳақида асосли маълумотлар келтирилган. Мақола бўлажак ўқитувчиларнинг касбий ва лойиҳалаш компетентлигини ривожлантириши бўйича педагог-олимлар томонидан олиб борилган тадқиқот натижалари асосида ёзилди.

Калит сўзлар: метод, технология, интерфаол, лойиҳалаш, компетентлик, индивидуал, кейс, конструкция, ўйин, графика.

РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МЕТОДИК В ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ ЧЕРЧЕНИЯ

Тураев Хумойиддин Абдугаффорович

*Заведующий кафедрой изобразительного искусства и инженерной графики
Термезского государственного университета*

Аннотация: В данной статье представлена обоснованная информация о методологии эффективной организации уроков рисования на основе образовательных методов. Статья написана на основе результатов исследования ученых-педагогов по развитию профессиональной и проектной компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: метод, технология, интерактивный, дизайн, компетентность, индивидуальный, ключи, конструкция, игра, графика.

THE ROLE AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL METHODS IN THE ORGANIZATION OF DRAWING LESSONS

Turaev Khumayiddin Abdugafforovich

*Head of the Department of Fine Arts and Engineering Graphics of Termez State
University*

Annotation: This article provides reasonable information about the methodology of effective organization of drawing lessons based on educational methods. The article is written on the basis of the results of a study by scientists and teachers on the development of professional and project competence of future teachers.

Keywords: method, technology, interactive, design, competence, individual, keys, construction, game, graphics.

Кириш. Бўлажак чизмачилик фани ўқитувчиларининг лойиҳалаш-конструкторлик компетентлигини ривожлантиришда ўқув машғулотлари, айниқса, амалий машғулотларни ташкил этишда таълим методлари ва технологияларини танлашга алоҳида эътибор қаратилиши зарур. Таълим методлари ва технологияларини тўғри танлаш қуйидаги натижаларга эришишни кафолатлайди: талабаларда графика фанлари асосларини пухта ўзлаштиришга бўлган қизиқиш ва мотивацияни ҳосил қилиш; уларнинг ўқув-билиш фаоллигини ошириш; талабаларнинг мустақил, танқидий ва ижодий фикрлаш қобилиятига эга бўлишини таъминлаш; талабалар томонидан графика фанлари асосларини ўқитиш сифатини яхшилаш; графика фанларини ўқитиш самарадорлигини ошириш.

Таълим методи – ўқув жараёнининг мажмуавий вазифаларини ечишга йўналтирилган ўқитувчи ва талабаларнинг биргаликдаги фаолияти усули бўлса,

таълим методикаси эса муайян ўқув предметини ўқитишнинг илмий асосланган метод, қоида ва усуллар тизими ҳисобланади [1].

Педагогик технология – таълим шакллари тақомиллаштириш вазифасини кўзлаган ўқитиш ва бошқаларни ўзлаштиришнинг барча жараёнларини техника ва инсон омилларида, уларнинг биргаликдаги ҳаракатлари воситасида яратиш, тадбиқ этиш ва аниқлашнинг изчил методи [1].

Замонавий шароитда таълим тизимида инновацион характерга эга методлар ҳам қўлланилмоқда. Улар орасида энг кенг оммалашган методлар ягона ном билан номланувчи интерфаол таълим технологиялари саналади [2].

Интерфаол таълим таълим самарадорлигини оширишнинг энг мақбул йўли сифатида эътироф этилаётган таълим тури ва ўқитиш шакли саналади.

“Интерфаол таълим” (ингл. “interact”, рус. “интерактив”; “inter” - ўзаро, “act” - ҳаракат қилмоқ) - талабаларнинг билим, кўникма, малака ва муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлидаги ўзаро ҳаракатини ташкил этишга асосланувчи таълим [2].

“Интерфаол методлар” - талабаларнинг билим, кўникма, малака ва муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлидаги ўзаро ҳаракатини ҳамда ўқитувчи билан ҳамкорликларини ташкил этишга хизмат қиладиган методлар [2].

Бу турдаги методлар интерфаол таълимнинг муҳим таркибий элементи ҳисобланади. Ҳозирги кунда интерфаол методларнинг 100 дан ортиқ тури мавжуд бўлиб, ўқув материалнинг характери, талабаларнинг ёш ва психологик хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда таълим жараёнида уларнинг ҳар бирини самарали фойдаланиш мумкин [3].

Тадқиқот методологияси. Чизмачилик фанидан амалий машғулотларда интерфаол таълим методларидан самарали фойдаланишга эътибор қаратилди. Бунда, энг аввало, амалий машғулотлар учун уларнинг характерли хусусиятларини инобатга олган ҳолда қутилган натижани таъминлай олиш имкониятига эга қуйидаги: интерфаол методлар, стратегиялар, график органайзерлар ва ўйинлар танланди.

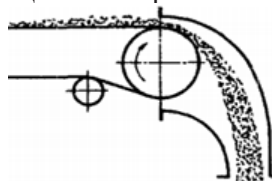
Ушбу таълим методлари талабаларда ижодий фаолият малакаларини ва жамоавий ижодий ишлашни ташкил этиш кўникмаларини ҳосил қилишда муҳим аҳамиятга эга.

Амалий машғулотлар учун танланган интерфаол методлар:

1. “Effective practical project” (Самарали амалий лойиҳа) методи.

Технологиянинг мақсади. Талабаларда яқка, жамоавий гуруҳ билан ишлаш, ижодий ва ташкилотчилик фаолияти, назарий билимларини ишлатиш ҳамда ишга маъсулият билан ёндашувни шакллантириш ҳамда лойиҳалаш-конструкторлик кўникмаларини шакллантиради.

Технологиянинг шarti. Янги детал лойиҳасини чизиш, уни дизайн талабида бажариш ва конструкциясини куриш. Масалан: Тасмали транспорттерда узатилаётган тупроқ, кўмир, шағал ва бошқалар манзилга етганда, ўз-ўзидан итарилиш ва юк кучи таъсирида тушаётгандаги чизган траекторияси параболани ҳосил қилади. Ушбу ҳолатни ҳисобга олган ҳолда ҳимоя мосламасининг лойиҳаси бажарилсин ва конструкцияси курилсин (1-расмга қаранг).

Жиҳозлар. Масаланинг шartiга оид тарқатма материаллар, лойиҳалаш-конструкторлик иш фаолияти учун зарур бўладиган асбоб-ускуналар (циркул, ўлчагич, штангинциркул, ўчиргич, қалам, чизмачилик доскаси, кўргазмали плакатлар, конструкцияланган детал намуналари в.х.).

1-расм. Тасмали транспорттер.

Технологиянинг тафсилоти. Амалий машғулотларда уч иштирокчидан иборат кичик гуруҳ шакллантирилади ва қуйидаги ролларга ажратилади:

1. Лойихачи. 2. Дизайнер. 3. Конструктор. Гуруҳдаги ҳар бир талабага детал лойиҳасини чизиш вазифаси топширилади. Ҳар бир талабанинг детал лойиҳалари эксперт гуруҳи томонидан баҳоланади, гуруҳдаги битта энг мақбул детал лойиҳаси танлаб, тасдиқдан ўтади. Тасдиқдан ўтган детал лойиҳаси асосида детал конструкцияси гуруҳдаги иштирокчилар фаолиятида қурилади, моделлаштирилади ва қуриш технологияси бажарилиб, тайёр детал ҳолатига келтирилади. Ҳар бир гуруҳнинг тайёр маҳсулоти эксперт гуруҳ томонидан баҳоланиб, қўйилган баҳолар изоҳлаб берилади [4].

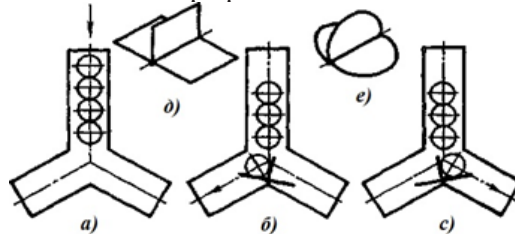
2. “We create creative projects” (Креатив лойиҳалар яратамиз) методи. Ушбу метод жамоавий ишлашга мўлжалланган бўлиб, гуруҳдаги барча талабалар ҳамкорликда яъни уларга ўқитилган бўлим бўйича лойиҳалар ва конструкциялар яратиш топшириғи берилади. Гуруҳли тарзда ҳамкорликда детал лойиҳалари чизилади ва энг креатив (ноанъанавий) деб топилган лойиҳалар устида иш олиб борилади. Талабалар ўзлари ўзаро келишган ҳолатда детал лойиҳаларини танлаб олади. Танлаб олинган детал лойиҳаси асосида детал конструкцияси қурилади, моделлаштирилади ва қуриш технологияси бажарилиб, тайёр детал ҳолатига келтирилади. Иш ниҳоясига етганда гуруҳ талабалари томонидан кўргазма уюштирилади ва намойиш қўрсатилади [5].

3. Кейс-стади (“Ўқув кейслари”) интерфаол методи ёрдамида талабаларнинг билим, кўникма ва малакалари даражаси баҳоланади. Мазкур метод муаммоли таълим методидан фарқли равишда реал вазиятларни ўрганиш асосида аниқ қарорлар қабул қилишга асосланади. Агар у ўқув жараёнида маълум бир мақсадга эришиш йўли сифатида қўлланилса, метод характерига эга бўлади, бирор бир жараёни тадқиқ этишда босқичма-босқич, маълум бир алгоритм асосида амалга оширилса, технологик жиҳатни ўзида акс эттиради.

Кейснинг баёни: Бирор график масалани ечишдан олдин унинг шартини тушуниб ва ечиш кетма-кетлигини аниқлаб олиш зарур. Масалан, саралаш (тақсимлаш) мосламаси схемаси берилган, бунда янгидан лойиҳаланаётган деталнинг бир нечта намуналарини (моделини) доскада чизиб кўрсатиш мумкин.

Кейс топшириғи ва саволи: 2-расм, а) да саралаш (тақсимлаш) мосламаси схемаси берилган. Шундай детални лойиҳалангки, шарчалар гоҳ ўнг, гоҳ чап туйнукка тушишини ва ташқарига чиқиб кетишини таъминланг.

Фойдаланиш учун манбалар: Тураев Х. “Бўлажак чизмачилик фани ўқитувчиларининг лойиҳалаш компитентлигини ривожлантиришнинг графикавий асослари”. -Т.: Монография. “LESSON PRESS”. 2021 й. 47-48 б.

2-расм. Саралаш (тақсимлаш) мосламасининг схемаси

Талабалар учун методик кўрсатмалар:

- Бундай масалаларни ечишда ўқитувчи томонидан аввало масала берилишидаги “саралаш (тақсимлаш)” сўзининг маъноси тушунтирилади;
- Берилган мосламанинг иш бажарувчи вазифаси ҳақида маълумот берилади;
- Саралаш (тақсимлаш) мосламаси учун лойиҳаланаётган деталнинг бир нечта намунаси чизиб кўрсатилади.

Кейсни ечиш жараёни: Талабалар топшириқни бажаради ва ечимни тақдим этади.

Ўқитувчининг ечими: Саралаш мосламаси камерасига T шаклидаги тўсқич

ўрнатилиши лозим. Унинг геометрик шакли тарновларнинг кўндаланг қисмига боғлиқ бўлади. Кўндаланг кесими квадрат шаклида бўлса, мослама 2-расм, д) дагидек, айлана бўлса 2-расм, е) дагидек тайёрланади.

Шарчаларнинг гоҳ чапдаги туйнукка ўтиши 2-расм, б) да, гоҳ ўнг томондаги туйнукка тушиши 2-расм, с) да берилган.

4. “Designer-constructor” (Лойихачи-конструктор) ролли ўйинида талабалар томонидан турли вазифаларни бажарувчи мутахассислар (лойихачи, рассом, дизайнер, конструктор) ролларига тақсимланиб конструкторлик буюроси муҳити ҳосил қилинади, яъни талабалар ролли фаолиятни бажарадилар. Бу орқали уларни келгуси меҳнат фаолиятига тайёрлаш, ўзларини ишлаб чиқариш муҳитида тасаввур қилиш ва бунинг натижасида улар реал ҳолатни акс эттиради. Бу эса талабаларни тезроқ ўзларини касб эгаси сифатида кўришлари ва касбга бўлган қизиқларини, шу билан бирга фаолиятда учрайдиган қийинчилик ва муаммоли вазиятларга тайёр бўлиб боради.

5. “Энг тўғриси топиш” ўйини талабаларда чизмаларни ўқиш ва таҳлил қилиш масалаларини такомиллаштириш, стандарт талабига доир билимларни таркиб топтиришда ёрдам беради.

Ўйиннинг шарти. Деталнинг яққол тасвирига мос бир нечта кўринишлари орасидан енг тўғриси топиш (3-расмга қаранг).

3-расм. Деталларнинг кўринишларига оид кўрғазмали плакат

Мақсад. Талабаларда чизмаларни ўқиш ва таҳлил қилиш масалаларини такомиллаштириш, стандарт талабига доир билимларни таркиб топтириш.

Жиҳозлар. Диаметри 250 мм ли бешта доира ясалади ва биттасининг диаметри тўртга, қолганлари учга бўлинади ва маркази билан туташтирилиб секторлари ҳосил қилинади. Тўрт секторли доирага тўртга турли деталларнинг чизилган яққол тасвирлари қўйилади. Учта секторли доираларга ҳар бир деталнинг уч хил вариантдаги кўринишлари чизиб чиқилади (3-расмга қаранг). Тўрт секторли доирага қўзғалмас, қолганлари унга уринадиган ҳамда айланадиган қилиб жойлаштирилади. Уч секторли доиралардаги кўринишлар марказдаги деталларга мос келадиган вазиятда жойлаштирилиши лозим.

Ўйиннинг тафсилоти. Ўқитувчи ўртадаги қўзғалмас доирага чизилган тўрт хил деталнинг яққол тасвирларини кўрсатиб, атрофидаги айланадиган доираларда тасвирланган уч хил вариантдаги кўринишлар ичидан енг тўғри, стандарт талабидаги кўриниш (лар)ни топиб, ўртадаги деталнинг яққол тасвирига мослаб айлантириб қўйиш лозимлиги тушунтирилади. Бу вазифани бажаришда чизмачиликдаги кўринишларга оид барча стандарт талабларни қондирадиган вариант танланиши зарурлиги таъкидланади [6].

Талабалар уч хил кўринишда тасвирланганлар ичидан енг тўғри вариантни топишга қийналсалар, уларга стандарт талабини, яъни детални енг кам кўриниш

оркали тасвирлашга аҳамият бериш кераклиги еслатиб ўтилади.

Деталларнинг яққол тасвирларига мос энг тўғри кўринишларни биринчи бўлиб аниқлаган талаба ғолиб ҳисобланади.

Хулоса. Шундай қилиб, бўлажак чизмачилик фани ўқитувчиларининг лойиҳалаш компетенлигини AutoCAD график дастури воситасида ривожлантириш мумкинлигини кўриб чиқдик. Энди ушбу деталнинг фазодаги фазиятини AutoCAD график дастурининг янги авлоди ёрдамида ифодалашни, айрим чизмачилик фанидаги мавзулар мисолида кўриб чиқамиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Муслимов Н.А. ва б. “Инновацион таълим технологиялари”. – Т.: Сано стандарт, 2015. – 150 б.

2. Азизхўжаева Н.Н. “Педагогик технология ва педмаҳорат”. Ўқ. қўл. Т.: ТДПУ, 2003 – 176 б.

3. Abdugafforovich T. K. Methodical Recommendations for Developing the Design Competence of Future Drawing Teachers Through the AutoCAD Graphic Program //E Conference Zone. – 2022. – С. 266-272.

4. Тураев Х. А. “INVERSIYA” METODI VOSITASIDA BO’LAJAK CHIZMACHILIK FANI O’QITUVCHILARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI: DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2021.60. 46.026 Turayev Xumoyiddin Abdug’afforovich TerDU, Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi kafedrasini mudiri //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 1-Махсус сон. – С. 289-293.

5. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 89-93.

6. Abdugaffarovich T. K. Modeling of the Processes of Development of Professional Thinking of Teachers of the Future Drawing Science //International Journal on Orange Technologies. – 2020. – Т. 2. – №. 11. – С. 7-9.